

מטעמי תורת חיים

פרשת עקב – ירידת השפע בברכת המזון

התורה מצוה את עם ישראל "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכַּת אֱתֵי ה' יִהְיֶה אֶלְקֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ" (דברים ח, י). ומכאן למדו רבותינו שאמירת 'ברכת המזון' אחרי אכילת לחם היא מצוה מהתורה (גמ' ברכות דף כ"א ע"א, זוהר פרשת עקב דף רעד ע"א ד"ה 'ברכת המזון' רעיא מהימנא). וזהו המקום היחיד בכל התורה שציוה הקב"ה שנברך לשמו (רבינו בחי' דברים ח, י).

ויש להתבונן, מהי מעלתה הגדולה של אמירת 'ברכת המזון' אחרי אכילת לחם, שעם ישראל הצטוו עליה ציווי מיוחד?

ארבע הברכות של 'ברכת המזון' מושכות שפע מהעולמות העליונים

כאשר מברכים את ברכת המזון בשמחה, ברצון הלב (זוהר חדש' ספר רות דף ק"ז ע"ב ד"ה ומאן דמברך ברכת המזון) ובכוונה, משתלשל שפע מהעולמות העליונים אל עם ישראל (בן יהודה' לר' יוסף חיים מחבר היבן איש חי' על גמ' ברכות דף מח ע"ב ד"ה משה תיקן, 'בן איש חי' שנה א' פרשת חקת אות ב), וברכת השפע הזאת מוסיפה כוח בפמליא של מעלה, ובאותה העת מוסיפה ברכה במעשי ידיו של האדם למטה (זוהר חדש' ספר רות דף קה ע"א ד"ה ואמר רבינו יודאס). וניתן אז למשוך ולקבל את הברכה ממי שהברכות בידו, ולהשפיע על המברך עצמו ועל כל העולם כולו (שער התפילה' למחבר 'באר מים חיים' שער שמיני פרק ה). לכן יש נוהגים שהמברך לובש עליו את הלבוש העליון בשעת ברכת המזון (שלי"ה הקדוש' בחלק שער האותיות אות ק' ד"ה וראיתי ממדקדקים) שזה רומז לשפע המושפע על העולם הזה (אגרא דכלה' לר' צבי אלימלך מדינוב פרשת בראשית ד"ה ויאמר). וגם בזמן בית המקדש כשהכהנים אכלו מ'לחם הפנים' ביום שבת קודש, הם היו מברכים לאחריה 'ברכת המזון' שבכוחה התברכו להם ששת ימי המעשה (מאמר חיקור דין' להרמ"ע מפאנו חלק א פרק כא).

ארבע הברכות של ברכת המזון נתקנו במשך הדורות. משה רבינו תיקן את הברכה הראשונה 'ברכת הזן' בשעה שירד להם מן במדבר (גמ' ברכות דף מח ע"ב, זוהר פרשת עקב דף רעד ע"א ד"ה ודרשו חכמים), לכן יש נוהגים שאינם מתחילים לברך ברכת המזון בלחש עד שתכלה ברכת הזן מפי המברך, היות שעד כאן היא ברכת המזון שתקן משה רבינו עליו השלום (מאה שערים' על טעמי המצוות המיוחס לרקנאטי שער שלשה עשר דף יד ע"א ד"ה על דרך האמת). יהושע תיקן את הברכה השנייה 'ברכת הארץ' בשעה שהכניס את ישראל לארץ, דוד ושלמה תיקנו את הברכה השלישית 'ברכת בונה ירושלים' (גמ' ברכות דף מח ע"ב, זוהר פרשת עקב דף רעד ע"א ד"ה ודרשו), וחכמי יבנה תיקנו את הברכה הרביעית 'ברכת הטוב והמטיב' כנגד הרוגי ביתר על שלא הסריחו ועל שניתנו לקבורה (גמ' ברכות דף מח ע"ב). ובזמן משה רבינו היה כוח גדול, ועל כן היה די ב'ברכת הזן' שהוא תיקן ושברכו ישראל בימיו, על מנת להוריד את השפע מהעולם העליון בלי שום עיכוב, עד לעולם הגשמי (ידבר בעתי' לר' ששון בן מרדכי שינדור חלק יום שבת קודש' עמ' ריב).

יהושע ראה שיש בימיו עיכוב להורדת השפע, וצריך ברכה נוספת על מנת להורידו ולכן תיקן גם את 'ברכת הארץ' (ידבר בעתי' לר' ששון בן מרדכי שינדור מחכמי בבל חלק יום שבת קודש' דף ריב-ריג) וקרא לארץ בשם 'ארץ חמדה טובה ורחבה' לפי שמה רבו חמד לראותה וכן האבות חמדו להיכנס בה ולהיקבר בה (מקור חכמה' למהר"ל פוחוביצ'ר בחלק אורח חיים סימן קפ"ז סעיף א). דוד ושלמה ראו לפי אנשי דורם שצריך עוד ברכה שלישית על מנת שיגיע השפע לעולם השפל, ולכן תקנו את 'ברכת בונה ירושלים'. ובימי רבן גמליאל ובית דינו שהיו מחכמי יבנה נתמעטו הדורות עוד יותר, והם ראו שצריך עוד ברכה רביעית על מנת להוריד את השפע מלמעלה עד לעולם השפל הגשמי, ולכן תקנו ברכה רביעית את 'ברכת הטוב והמטיב' (ידבר בעתי' חלק יום שבת קודש' דף ריב-ריג). ונמצא כי על ידי כל אחת מארבע הברכות שנתקנו מורידים שפע מעולם לעולם, וכל אחד נוטל חלק הראוי לו, עד שמורידים את השפע בברכה הרביעית לעולם הגשמי (ידבר בעתי' חלק יום שבת קודש' דף ריב).

כל ארבע הברכות של ברכת המזון מכוונות אחת לאחת כנגד ארבע אותיות שם יהו"ה הגדול שהוא מקור הברכות וממנו מקבלים שפע וברכה (מאה שערים' שער שלשה עשר דף יג ע"ב ד"ה על דרך האמת). אמנם עיקר ברכת המזון הם דווקא שלושת הברכות הראשונות (אוצר החיים' לאדמו"ר מקומרנט בספר דברים פרק ח, י מצוה תלא) שחיוב אמירתם מהתורה (עפ"י 'מקור חכמה' למהר"ל פוחוביצ'ר סימן קפ"ז סעיף א). כך 'ברכת הזן' – יש בכוחה להשפיע רחמים וטוב על כל העולם כפי שנאמר בה "הֲזֵן אוֹתָנוּ וְאֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוֹבוֹ". 'ברכת הארץ' – יש בכוחה להשפיע רחמים על כל ארץ ישראל כפי שנאמר בה "אֶרֶץ חֲמֹדָה טוֹבָה וְרַחֲבָה". 'ברכת בונה ירושלים' – יש בכוחה להשפיע רחמים על ישראל על ירושלים ועל מלכות בית דוד שנאמר בה "יְרַחֵם יְהוָה אֶלְקֵינוּ עַלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמּוֹךְ וְעַל יְרוּשָׁלַם עִירָךְ" וכן נאמר בה "וּמַלְכוֹת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחָךָ תַּחְזִירָנָה לְמַקְוָמָהּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ" (אוצר החיים' לר' יצחק אייזיק ספרין מקומרנט דברים פרק ח, י מצוה תלא).

ברכת המזון משרה את הברכה על שולחן כאשר הוא לא ריק מלחם

הברכה לא שורה על דבר 'ריק', אלא צריכה לחול על דבר קיים שממנו היא מתרבה (זוהר פרשת יתרו דף פח ע"א ד"ה ובגיני כד). וכך זה מאז בריאת העולם שברכת ה' לא באה 'יש מאין' אלא דווקא כשיש שורש לדבר אז חלה עליו הברכה ומוסיפה בו. כך היה עם אליהו הנביא והאלמנה הצִרְפִּית שהיתה רעבה ללחם, שאליהו ברח את כד הקמח שהיה בו כף קמח וכן את צפחת השמן שהיה בו מעט שמן, ועל ידי כך שרתה בהם הברכה והם לא חסרו שנאמר "כִּד הִקְמַח לֹא כָלְתָה וְצִפְחַת הַשֶּׁמֶן לֹא חָסַר כְּדָבָר יְהוָה אֲשֶׁר דָּבַר בְּיַד אֱלֹהֵינוּ" (מלכים א' יז, טז) (עפ"י רמב"ן שמות כה פסוק כד, 'מערבך' אלוקות' פרק עשירי).

להשגת ספרי 'מטעמי תורת חיים' המתוקים מדבש 052-718-3300

נקודות הפצה בערים: ירושלים, תל אביב, חולון, אשדוד, פתח תקוה, צפת, בני ברק, ביתר עילית, נתניה, רמלה, ראש העין, קרית גת, באר שבע, אשקלון, מעלה אדומים. בחנויות ספרים בירושלים: 'ספרי מאה שערים', 'ספרי יעקב', 'ספרי הישיבה' ניתן להשיג בעוד מקומות ובאמצעות שליח עד הבית

וכן היה עם אשת עובדיה הנביא, שבעלה לוהה כסף להחיות את הנביאים שהחביא במערה, והמלווה רצה לגבות את חובו אחרי פטירת עובדיה. אך היות שלא היה לאשתו לשלם הוא רצה לקחת בתמורה את שני בניה לעבדים (עפ"י רש"י מלכים ב' ד, א). וכאשר שמע אלישע הנביא את הדבר, הוא ביקש לדעת אם יש לה דבר מה בבית שיכולה לחול עליו הברכה. אז אשת עובדיה אמרה שיש לה "אֶסוּף שָׁמֶן" (מלכים ב' ד, ב) שהוא כלי עם מעט שמן כדי לִסְוֹף על הגוף (ראה רש"י במלכים ב' ד, ב). ועל הכלי הזה חלה אז הברכה, ואשת עובדיה מילאה כלים רבים על ידו שנאמר "ובאת וסגרת הדלת בפֶּדֶךְ ובֶּעֶד בִּנְיָה וְיִצְקָתָה על פֶּל הַכִּלִּים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֶא תִסְיֵעִי: וְתִלְךְ מֵאֲתוֹ וְתִסְגֹר הַדְלָת בַּעֲדָה וּבַעֲד בִּנְיָה הֵם מִגִּשִׁים אֶלֶיָּה וְהִיא מוֹצֵקֶת" (מלכים ב' ד, ה). כמות השמן שיצקה הספיקה לה להחזיר את כל החוב, ואף נותר לה כדי להחיות אותה ואת בניה (עפ"י רמב"ן שמות כה פסוק כד, ועפ"י 'מערכת אלוקות' פרק עשירי) (להרחבה בענין 'אסוף השמן' ראה אחד ממאמרינו לפרשת צו – 'יחד הניסי ושמן משחת קודש').

ודבר זה היה גם בענין 'שולחן לחם הפנים' שבבית המקדש, שהוא היה המקור הברכה והשובע לכל ישראל. לכן היה שוהה עליו 'לחם הפנים' במשך כל השבוע משבת לשבת – על מנת שתשרה על ידו ברכה לכל ישראל (וזה פרשת תרומה דף קנד ע"ב ד"ה 'דאי לא אשכח' עד ד"ה 'לחם דא מזונא'), עפ"י רמב"ן שמות כה פסוק כד, 'מערכת אלוקות' פרק עשירי). ומטעם זה הכהנים היו אוכלים מלחם הפנים רק שיעור כזית אחד וכבר היו שבעים ואף היו מהם שהיו מותירים (ראה גמ' יומא דף לט ע"א) (עפ"י רמב"ן שמות כה פסוק כד, 'מערכת אלוקות' פרק עשירי) (להרחבה על ענין 'שולחן לחם הפנים' ראה אחד ממאמרינו לפרשת תרומה – 'שולחן לחם הפנים ושולחן השבת').

משום כך צריך להשאיר על השולחן מעט משיירי האוכל בסיום האכילה, ו"אין להסיר המפה והלחם עד אחר ברכת המזון. וכל מי שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם" (שו"ע או"ח סימן קפ סעיפים א-ב). וצריך להשאיר בשעת ברכת המזון יין. וכן להניח לחם (וזה פרשת ויחי דף רמ ע"א ד"ה תא חזי מאן דמברך) אחד שלם או יותר (וזה פרשת יתרו דף פז ע"ב ד"ה זכאה) שהונח לפני הסעודה ולא בסיומה (ואור החמה' על זוהר יתרו פז ע"ב בשם ר' אברהם גלאנטי, 'בן איש חי' לר' יוסף חיים מבגדד שנה א' פרשת שלח לך א) ושנשאר עד ברכת המזון. ולפחות להשאיר משיירי הלחם שאכל (וזה פרשת יתרו דף פז ע"ב ד"ה זכאה). כי צריך בשעת הברכה שלא יישאר השולחן בלי שיעור של כזית פת לפחות, כי אין הברכה שורה אלא על ישי'. ולכן גם טוב לכסות את הפת במפה ורמז לדבר "יִצְוָה ה' אֶתְךָ אֶת הַבֶּרֶךְ בְּאֶסְמִיךָ" (דברים כח, ח), שהברכה שורה בדבר הסמוי מן העין (ומאה שערים' על טעמי המצוות שער שלשה עשר דף יד ע"א ד"ה ועל דרך האמת).

וכל זאת לפי שברכת המזון משפיעה ברכה לאדם דווקא אם נשארו שיירי פת על שולחנו, שעליהם תוכל לחול הברכה. וזה גם נרמז בציווי ה' "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא" (שמות כ, ז) כלומר שאסור לברך ברכת המזון על שולחן שהוא ריק הנקרא "לְשׁוֹא", לפי שאין הברכה שורה על שולחן כזה (וזה פרשת יתרו דף פז ע"ב ד"ה לא תשא את שם. וראה זוהר פרשת תרומה קנד ע"ב סוף ד"ה שלחן). וכך היה נוהג האר"י ז"ל, להשאיר על גבי השולחן במהלך השבת מעט טיפות יין בכוס מסעודת ליל שבת, וכן היה משאיר בשולחן תחת המפה קצת פתיתים ופירורים של פת גם לאחר סיום הארוחה – כדי להשאיר את הברכה על גבי השולחן במהלך השבת, כמו שהיה בסוד "אֶסוּף שָׁמֶן" (מלכים ב' ד, ב) של אלישע (ישער הכוונות' להאר"י ז"ל דרושי קידוש ליל שבת דרוש א' ענין השולחן ד"ה עוד מצאתי כתוב).

מיס אחרונים' הם החלק של הסטרא אחרא מתוך שולחנו של האדם

הסטרא אחרא נמצאת בשעת ברכת המזון (מקדש מלך' לר' שלום בוזאגלו על זוהר פרשת בלק דף קפו ע"ב) מכוח אכילת דברים גשמיים בסעודה. דבר זה דומה לכך שמלאך המוות שולט בגופו הגשמי של האדם לאחר מותו, משום שגופו הגשמי של האדם נוצר מכוח הסטרא אחרא (ואור החמה' על זוהר פרשת בלק דף קפו ע"ב בשם מהר"ח) כאשר נהפך עורו של האדם לאחר החטא מ"כתנות אור" (ראה 'בראשית רבה' פרשה כ, יב, 'ילקוט שמעוני' בראשית תחילת רמז לד שכך היה כתוב אצל ר' מאיר "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים אֶלְקִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתֹנֶת אֹר וַיַּלְבִּשֵׁם" (בראשית ג, כא) ל"כתנות עור" – שהוא היה מעורו של הנחש שנברא מהעפר וזה מה שנאמר "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתֹנֶת עֹר וַיַּלְבִּשֵׁם" (בראשית ג, כא) (ראה 'תיקוני זוהר' דף י סוף ע"ב) ('ואור החמה' לר' אברהם אזולאי על זוהר פרשת בלק דף קפו ע"ב בשם מהר"ח)).

עיקר מגמתה של הסטרא אחרא בשעת ברכת המזון הוא ליהנות מהשפע המושפע אז, לפי שברכה זו היא על כללות כל המזון וחיות העולמות בשונה מברכות פרטיות כמו 'בורא פרי העץ' או 'בורא פרי האדמה'. ולכן הקליפה מתעוררת ליהנות משם (מקדש מלך' על זוהר פרשת בלק דף קפו ע"ב). ומטעם זה מקדימים לתת לה לפני ברכת המזון את חלקה על ידי 'מיס אחרונים' שיעור עם זוהמת הידיים (וזה פרשת תרומה דף קנד ע"ב ד"ה לבתר דאכיל בר נש), כאשר שופכים את המים עד הפרק השני של האצבעות (שו"ע חלק 'אורח חיים' סימן קפא, ד) או עד הפרק השלישי כולל הפרק עצמו (בן איש חי' שנה א' פרשת שלח לך אות יב עפ"י דברי הרש"ש), בעוד מפרידים ארבע אצבעות לבד והאגודל לבד (ישער המצוות' להאר"י ז"ל פרשת עקב ד"ה ענין מיס אחרונים). וממעטים במיס האלו כי הם חלק הסטרא אחרא (בן איש חי' שנה א' פרשת שלח לך אות ח).

ובזה הסטרא אחרא מקבלת שארית מהשפע (מקדש מלך' על זוהר פרשת בלק דף קפו ע"ב) כאשר היא יונקת על ידי כך ומקבלת חיות בצמצום על מנת שלא תתגבר חס ושולים (ילקוטי הלכות' אורח חיים ב' ברכת המזון ומיס אחרונים הלכה א) ויש לה במיס האלו הנאה יותר מכל מימות שבעולם (גליא רויא' דף יא ע"א טור א). ועל ידם הסטרא אחרא לא שורה על האדם כי היא כבר קיבלה במתנה את חלקה (ישער המצוות' להאר"י ז"ל פרשת עקב ד"ה ענין מיס אחרונים), ואז פורשת מהאדם מדת הדין ולא מקטרגת עליו. ומשום כך עשיית 'מיס אחרונים' הם חובה באמת (ראה גמ' עירובין דף יז ע"ב, וכן ראה זוהר פרשת תרומה דף קנד ע"ב ד"ה לבתר דאכיל. וכך נפסק בשו"ע או"ח סימן קפא, א) כי חובה עלינו לתת להם את חלקם שהיא זוהמת הידיים (ותולעת יעקב' פרק יסוד ברכת הנהנין ד"ה ואחר שגמר אכילתו). ולכן ישפיל ידיו למטה שייצאו המים האלו (ורקנאטי פרשת עקב ד"ה העשירית ליטול ידיו, 'בן איש חי' שנה א' פרשת שלח לך אות ו).

לא מברכים על מיס אחרונים לפי שהם חלקו של הסי"מ (וזה פרשת תרומה דף קנד ע"ב ד"ה לבתר דאכיל בר נש, 'מצודות דוד' לרדב"ז מצוה פה ד"ה עשרה, 'ותולעת יעקב' פרק יסוד ברכת הנהנין' סוף ד"ה ואחר שגמר אכילתו), ואם יברכו עליהם הרי שבה ישפיעו עליו שפע (ואור החמה' זוהר תרומה דף קנד ע"ב בשם הרמ"ק). ונוטלים מיס אחרונים דווקא לתוך כלי ולא על גבי הארץ, כי צריך לתת לסטרא אחרא את חלקו בדרך של כבוד ומתוך זה המזיקים שלו לא עושים שום רעה לאדם (ורקנאטי פרשת עקב ד"ה העשירית ליטול ידיו אחר האכילה, 'קב הישר' לר' צבי הירש קאדינבור סוף פרק יג). וכן נוטלים לתוך כלי ולא על הארץ משום 'הרוח הרעה' השורה על אותם המים (גמ' חולין דף קה ע"ב, 'טעמי המצוות' להרדב"ז מצוה פה ד"ה עשרה). ואחר כך שופכים את המים הללו במקום שבו לא פוסעים בני אדם, כי מיס אלו מסוכנים מחמת טומאתם שהיא גדולה אף יותר מדם נידה (ביאור 'החייטי' על 'מערכת אלוקות' פרק חמישי ד"ה אמנם הראשונים). ואם לא עושים 'מיס אחרונים' יש סכנה לכך שישמאו עיני השכל והנפש של האדם (נפלא יועץ' לר' אליעזר פאפו ערך נטילת ידים ד"ה נטילת ידים היא מצוה דרבנן).

כאשר אדם אוכל את מאכלו בטהרה על שולחנו הרי הוא מכין בזה 'סעודה' למלכו של עולם באמירת 'ברכת המזון', לכן ישראל הצטוו לתת 'מיס אחרונים' קודם הברכה, כי הוא החלק הניתן למקטרג. ודומה למלך המצוה את בעל הבית שמארחו בביתו לתת תחילה מזון לכלבו

שעוזר לו במלחמותיו. מטעם זה נאמר על מים אלו 'מים אחרונים חובה' כי הם הולכים למקום 'חובה'. וצריך להיזהר שלא יישפכו על גבי קרקע כי הם סכנה לעובר עליהם (ומאה שערים על טעמי המצוות המיוחדים לרקנאטי בשער שלשה עשר דף יג ע"א ד"ה טעם מצוה זו על פי הפשט). ובשעת רחיצת מים אחרונים יש אומרים בלחש "זֶה חֶלֶק אֶדָם רָשָׁע מֵאֲלֹהִים" (איוב כ, כט) (מזמור לאסף לר' ששון בן מרדכי דיני מים אחרונים דף צו ע"ב, 'בן איש חי' שנה א' פרשת שלח לך אות ט) שהוא ראשי תיבות "אחר", לפי שעל ידי המים נדחה "אחר" שהוא הסטרא אחרא (בן איש חי' שנה א' פרשת שלח לך אות ט).

וצריך להסמיך את המים אחרונים לסעודה, כדי שמיד אחרי שמקבלת הסטרא אחרא את חלקה מתחיל האדם בברכת המזון ואומר "הב לן ונברך" – ובוזה מסתלקת לה הסטרא אחרא (יסוד יוסף לר' יוסף יוסקא מפוזנא פרק פז, 'קב הישר' פרק פז ד"ה ועוד). והיה מעשה בזמן האר"י ז"ל באחד שכאב לו הכתף במשך יומיים, ואמר האר"י ז"ל כי הכאב בא לו לפי שהפסיק בין מים אחרונים לבין ברכת המזון בקריאת משנה, ובוזה עבר על דברי רבותינו כי "תכף לנטילת ידים ברכה" (ראה גמ' ברכות דף מב ע"א) כלומר תכף לנטילת מים אחרונים יש לברך ברכת המזון, ולכן נהפכו לו אותיות 'תכף' באותיות 'כתף' וסבל מכאבים בכתף. ומכאן שאין להפסיק בין מים אחרונים לברכת המזון בדברי תורה, למעט הפסוקים שנתקן לאומרים סמוך לברכת המזון כמו "לְמַנְצָח בְּנִיגִית מְזֻמֹּר שִׁיר וכו'" ו"אֲבָרְכָה אֶת יְהוָה וכו'" (ישעיה המצוות להאר"י ז"ל פרשת עקב ד"ה והנה אין להפסיק).

הזהירות במים אחרונים מקדשת את האדם (שלי"ה הקדוש' מסכת יומא ד"ה מצאתי בשם תלמידי האר"י ז"ל) **ואם אדם זהיר בה היא סגולה לאריכות ימים** (יסגולות ישראל לר' שתי איש ליפשיץ מערכת מ' אות כח מ'ספר חרדים' בשם המרדכי) **והמיקל בה חלילה להיפך** (בית שמחה לר' אברהם חמוי דיני מים אחרונים וכוס של ברכת המזון אות א בשם 'ספר חרדים'). מים אלו הם חלק הניתן לסמאל הנקרא טמא, ולכן רוח רעה שורה על גבי המים המזוהמים הללו (מהר"י סרוק בפירוש השיר שנתקן לסעודה שנה של שבת על התיבות 'ידי אחסי אנא לגבי' והובא בתוך קובץ 'חבל נביאים' למהר"י סרוק ומהר"י). וזה הטעם שיש למעט במים אחרונים כדי שלא תהיה הרבה ניקה לסטרא אחרא (שמחת הרגל להחיד"א על הגדה של פסח דף מה ע"א ד"ה ברך יזהר ליטול). ומכל מקום בלעדיהם יש לסטרא אחרא 'חלק' במאכל שנאכל בידיו של האדם (וזהו פרשת תרומה דף קסט ע"א ד"ה מאי טעמא), ואז 'החיצונים' נמשכים אחרי האדם ומקלקלים אותו (אור החמה' על זוהר תרומה קנד ע"ב בשם הרמ"ק) והסטרא אחרא מקטרת עליו (ראשית חכמה לר' אליהו וידאש שער הקדושה פרק טו ד"ה והנה בטעם הנאמר) ונוטרת איבה ורודפת אותו (צירור המור' לר' אברהם סבע פרשת וישלח ד"ה וכן מים אחרונים).

על ידי עשיית 'זימון' מסתלקת הסטרא אחרא משולחנו של האדם

הסטרא אחרא שקיבלה מעט מהשפע ב'מים אחרונים', אינה מסתפקת בזה לפי שהוא רק בצמצום המוכרח לקיומה והיא עדיין נמצאת 'רעבה'. לכן היא מצפה מתי תוכל להיאחז בשפע העיקרי חלילה וחס (מקדש מלך לר' שלום בוזגלו על זוהר פרשת בלק דף קפו ע"ב), ודחה על שולחנו של האדם (קב הישר' סוף פרק פז). משום כך אין להשאיר כלים ריקים על השולחן בזמן ברכת המזון (יסוד יוסף' פרק נא והיא אוהרה מרש"י) לפי שהסטרא אחרא דרכה להתפס בדבר שהוא ריק, וכאשר מסלקים את הכלי הריק (בן איש חי' שנה א' הקדמה לפרשת קרח) או שממלאים אותו (עפ"י יסוד יוסף' פרק נא והיא אוהרה מרש"י) אין לסטרא אחרא אחיזה שם (בן איש חי' לר' יוסף חיים שנה א' הקדמה לפרשת קרח).

מטעם זה עושים 'זימון' לשכינה הקדושה שעומדת על שולחנו של האדם (ישעיה המצוות' להאר"י ז"ל פרשת עקב ד"ה ענין מים אחרונים) **מכוח דברי התורה שנאמרו קודם על השולחן** (ראה 'תולעת יעקב' פרק 'סוד ברכת הנהנין' ד"ה שנינו במסכת אבות), **כפי שעשו המלאכים שבאו לבקר את אברהם אבינו** (גבול בנימין על התורה לר' בנימין הכהן פרשת וירא חלק ג' דרוש ד' דף י' ע"ב טור א ד"ה ואחרי כל אלה הדברים). וההזמנה שעושים לשכינה היא באמירת "הב לן ונברך לְמַלְכָּא עֲלֵינָא קְדִישָׁא" (לפי נוסח הספרדים, וכל עדה לפי הנוסח שלה) שפירושו "בואו נברך למלך העליון הקדוש" – והרי בזה אומרים שמברכים דווקא אל ה' יתברך ולא אל הסטרא אחרא שגם נמצאת על השולחן (אור החמה' על זוהר פרשת בלק דף קפו ע"ב בשם מהר"י). **וטוב לכוון אז לקרב אליו את קדושת שמו יתברך ולהבריח הסטרא אחרא** (אור צדיקים' למהר"מ פאפירש דף נו ע"ב סוף פרק יג) **כי אז על ידי אמירת הזימון נתקנת השכינה, וכנגדה מסתלקת משם הסטרא אחרא** (ישעיה המצוות' להאר"י ז"ל פרשת עקב ד"ה 'אין מים אחרונים', זוהר פרשת בלק דף קפו ע"ב ד"ה 'פתח ואמר אברהם' מהינוקא) **באמצעות כוח רוחני שיורד וכופה אותה** (מקדש מלך' על זוהר פרשת בלק דף קפו ע"ב).

ואם האדם חלילה לא מְזַמֵּן, אז צד הסטרא אחרא שמח כי הוא חושב שיש לו חלק בברכת המזון (זוהר פרשת בלק דף קפו ע"ב ד"ה 'פתח ואמר אברהם' מהינוקא). **לכן כאשר אין שלושה לזימון אז הסטרא אחרא מקטרג על האדם** (עפ"י ישעיה המצוות' להאר"י ז"ל פרשת עקב ד"ה ענין מים אחרונים). ומטעם זה האר"י ז"ל תיקן שאם אדם סועד יחידי כך שאין שם מספר אנשים לאמירת הזימון, אז יגיד את כל מזמור התהלים "אֲבָרְכָה אֶת יְהוָה בְּכָל עֵת תְּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי" (תהלים לד, א), שהוא שקול כנגד אמירת הזימון "הב לן ונברך", וזה יסייע לסילוק הסטרא אחרא (ישעיה המצוות' להאר"י ז"ל פרשת עקב ד"ה והנה אין להפסיק שתהיה נכפית על ידו. והסטרא אחרא נקראת בפסוק "בְּכָל עֵת" על שהיא מזומנת תדיר בלי הזמנה ובדרך קרי, להבדיל מהשכינה הקדושה שיש לה עתים מיוחדים ובהזמנה (מקדש מלך' לר' שלום בוזגלו על זוהר פרשת בלק דף קפו ע"ב).

מזמור "אֲבָרְכָה אֶת יְהוָה" (תהלים לד, א) נאמר על ידי דוד המלך בעת שברח אל אכיש מלך גת והשתנה טעמו והשתגע. וכך נאמר "וַיִּשָּׂם דָּוִד אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּלִבּוֹ וַיִּרְא מִאֵד מִפְּנֵי אֲכִישׁ מֶלֶךְ גַּת: וַיִּשְׁנֶה אֶת טַעְמוֹ בְּעִינֵיהֶם וַיִּתְהַלֵּל בְּיָדָם וַיִּתֵּן עַל דָּלָתוֹת הַשַּׁעַר וַיִּזְרָד וַיִּרֹא אֶל זָקְנוֹ: וַיֹּאמֶר אֲכִישׁ אֶל עֲבָדָיו הֲנֵה תִרְאוּ אִישׁ מִשְׁתַּגֵּעַ לָמָּה תִּבְיֹאוּ אֹתוֹ אֵלַי" (שמואל א' כא, יג-טו). **בעקבות מעשי השטות האלו גירש אכיש את דוד, ואז אמר דוד את המזמור הזה בעוד הוא מכנה את אכיש מלך גת בשם "אֲבִימֶלֶךְ", שם בו היו נקראים כל מלכי הפלשתים** (ראה רש"י שמואל א' כא, א) **כפי שנאמר "לְדָוִד בְּשִׁנּוֹתָו אֶת טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיִּגְרָשֶׁהוּ וַיֵּלֶךְ: אֲבָרְכָה אֶת יְהוָה בְּכָל עֵת תְּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי: בִּיתְהִלָּה נִפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וַיִּשְׁמְחוּ: גִּדְּלוּ לִיהוָה אֹתִי וְנִרְמָמָה שְׁמוֹ יִתְדּוּ" (תהלים לד, א-א). ודוד המלך אמר את המזמור הזה דווקא בעת שהשתגע, לפי שכל 'השטות' ו'השגעון' באים מהסטרא אחרא** (עפ"י 'אור החמה' על זוהר פרשת בלק דף קפו ע"ב בשם מהר"י).

מעלת ברכת המזון ומעלת המברך אותה גדולה מאוד בעולמות העליונים

ארבע הברכות של ברכת המזון מכוונות כנגד ארבע שמות הקודש הראשיים אשר על ידם העולם מתנהג **א-ל' 'אלקים' 'יהוה' 'אדני'** (יסמיכת חכמים לר' נפתלי כץ הקדמה בדף טו ע"ב ד"ה ועתה נבוא לבאר הסימכות). ויש לנשמה היתירה שהאדם מקבל בשבת הנאה גדולה בסעודות השבת, לפי שהיא זוכה לכבד את השכינה ולקיים מצווה חשובה של 'ברכת המזון' (מאמר חיקור דין' להרמ"ע מפאנו חלק א, פרק כא). וכמו שהאכילה של שבת היא מעונגת יותר מבחול, כך גם תענוג הנשמה בברכת המזון בשבת היא נכבדת יותר מבחול (דבר בעתו לר' ששון מרדכי שינדור יום שבת קודש עמי ריא). ואותה 'הנשמה

נתן להם שהם יברכו ברכת המזון ממש שהרי על מנת כן התכוונו לסעוד אצלו, וכך עשו אכלו וברכו (עפ"י 'מאמר חיקור דין' להרמ"ע מפאנו חלק א פרק כא).

יבוקי' לר' אהרן ברכיה ממודינא בחלק 'שפת אמת' פרק לו).

הגויף), "כפי שלא הופיע בנוסח המקורי של ברכת המזון.

צריך לברך את ברכת המזון בשמחה רבה ובכוונה גדולה

בדרך כבוד כמי שיושב לפני מלך הכבוד "זֶה הַשִּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה" (יחזקאל מא, כב) ('פלא יועץ' ערך הכנה ד"ה ויש מן).

ודקדוק, שישמיעו לאוזניהם ויקראו מתוך הסידור ועל ידי כן תתעורר להם הכוונה בעת הברכה (עפ"י 'מדרש תלפיות' ענף ברכת המזון ד"ה בשעת).

קִיט ע"ב) ('ייסוד יוסף' פרק פז, 'קב הישר' סוף פרק פז) במהרה בימינו, אמן.

תרומות לעלון בהוראת קבע או בתרומה חד פעמית ניתן להפקיד ל: **בנק הדואר מספר 09 | סניף 001 | מספר חשבון 30608503 | שם החשבון חיים לנגר**

~ 4 ~